

Хришћанство или Црква?

1.

Кад људи нешто не знају или не разумеју они обично више воле да ћуге. И то је, наравно, врло разумно. Замислимо човека, који уопште не познаје, на пример, хемију, а ипак се стално меша у посао хемичара, поправља њихове, с великим трудом пронађене научне формуле, једну ставља на место друге, једном другу мења. За таквог човека ће свако рећи да поступа у највећој мери неразумно, што је свакако и сасвим тачно, - и човеку остаје само да га искрено пожали.

Међутим, постоји једна област питања у којој свако сматра да је у потпуности меродаван, па чак и законодавац у извесном смислу; то је област питања хришћанске вере и Цркве. У овој области су с великим напорима богословске мисли и с духовним полетом вере и побожности такође установљене својеврсне јасне и одређене формуле, које човеку преостаје само да прима на веру. Међутим, без обзира на то, изузетно много људи, ако некада и ступи у област питања вере и Цркве то не чини другачије осим у улози веома смелих и одлучних реформатора, који све желе да прераде по својој личној жељи. У случају да им недостаје знања или разумевања никако се не одлучују да ћуге – о, не! – у том случају они не само да почињу да говоре, већ и да се отворено деру. Овакве вике у вези с питањима вере и Цркве обично бивају пуни ступци часописа, свакодневни говори такве господе, која се вере и Цркве у принципу веома ретко сећа, а кад се једном и сети више воли да говори искључиво ауторитативним и разобличавајућим тоном. У овој, да је тако назовем, атмосфери, рађа се велико мноштво различитих наказних мишљења која без обзира на то постају раширена само зато што се нико не труди да размисли о њима и да их провери. А кад слична мишљења завладају веома лако се дешава да их несвесно усвајају чак и људи који су у души одани вери и Цркви.

Једно од веома раширених и “прихваћених” мишљења назвали бисмо *одвајањем хришћанства од Цркве* и желели бисмо да се разаберемо у питањима стварних односа Цркве и хришћанства уз помоћ речи Божије и светоотачких дела.

I

Живот Христа Спаситеља даје ономе ко чита свето Јеванђеље веома много великих момената који испуњавају душу нарочитим осећањем нечег узвишеног. Али, можда је управо највећи тренутак у животу целог човечанства био кад је Господ Исус Христос у мраку јужне ноћи под надвијеним сводовима зеленог дрвећа кроз које као да је само небо гледало грешну земљу искричавим јарким звездама у Својој првосвештеничкој молитви узвикнуо: “Оче свети, сачувај их у име Твоје, оне које си Ми дао, да буду једно као Ми. Не молим пак само за њих, него и за оне који због ријечи њихове повјерују у Мене, да сви једно буду, као Ти, Оче, што си у Мени и Ја у Теби, да и они у Нама једно буду” (Јн. 17, 11, 20, 23). На ове Христове речи треба посебно обратити пажњу. У њима је јасно одређена суштина свег хришћанства: хришћанство није неко апстрактно учење, које се прихвата умом и које свако појединачно садржи. Не, хришћанство је живот, у којем се појединачне личности

толико сједињују међу собом да се њихово јединство може упоредити с јединством Лица Свете Тројице. Јер, Христос се није молио само за то да се сачува Његово учење, да се оно рашири по читавој васељени. Он се молио за јединство свих оних који верују у Њега. Христос се молио Свом Небеском Оцу за стварање или, боље је рећи, за воспостављање природног јединства целог човечанства на земљи. Човечанство је створено као јединствено (Дап. 17, 26). “Међу људима,” пише свети Василије Велики, “не би било ни подела, ни раздора, ни рата да грех није расекао природу...” И “то је главно у Спаситељевом домостроју Оваплоћења – да доведе људску природу у јединство са самом собом и са Спаситељем, и да уништивши разједињеност, воспостави првобитно јединство као што најбољи лекар исцељујућим лековима поново везује тело, растргнуто на многе делове.”¹ Ево какво јединство људских личности – не само апостола, већ и свих верујућих у Христа по њиховим речима представља управо Црква. Међу земаљским предметима није се нашао ниједан с којим би се могла упоредити нова заједница спасених људи. На земљи нема јединства с којим би се могло упоредити црквено јединство. Овакво јединство се нашло само на небу. На небу неупоредива љубав Оца, Сина и Духа Светога сједињује три Лица у једно Биће тако да то више нису три Лица, већ Један Бог, Који живи тријединим животом. На такву љубав која би многе могла да слије у једно призвани су и људи, за шта се и Христос молио Оцу Небеском: “Да љубав којом Ме љубиш у њима буде” (Јн. 17, 26).

У наведеним Христовим речима истина Цркве је доведена у најтеснију везу с тајном Пресвете Тројице. Људи који су ступили у Цркву и заволели је, слични су трима Лицима Пресвете Тројице, која Њихова љубав сједињује у једно Биће. Црква је на изванредан начин једносусност многих лица, која се ствара моралним начелом љубави. Управо ову мисао у наведеним речима првосвештеничке молитве Христа Спаситеља виде веома многи од најпознатијих отаца и учитеља Цркве: свети Кипријан Картагински, свети Василије Велики, свети Григорије Ниски, Амвросије Милански, Иларије Пиктазијски, Кирил Александријски, блажени Августин и преподобни Јован Касијан. Дозволићемо себи да наведемо кратка расуђивања многих из овог великог и славног збора отаца. Тако је још свети Кипријан Картагински писао Магну: “Господ, напомињући нам да јединство потиче од Божанствене власти тврди и говори: *Аз и Отец једино јесма*² (Јн. 10, 30), и упућујући Своју Цркву на такво јединство додаје: *и будет једино стадо и једин пастир*³ (Јн. 10, 16)”⁴. А у свом делу “О молитви Господњој” он такође каже: “Не задовољавајући се тиме што нас је искупио Својом крвљу Он (Господ) се још и молио за нас! А молећи видите какву је имао жељу: да и ми пребивамо у истом оном јединству у којем су Отац и Син једно.”⁵ А ево шта пише свети Кирил Александријски: “Христос узевши суштинско јединство које Отац има с Њим, а Он са Своје стране с Оцем за пример и образ неразделјиве љубави, склада и јединства, који може бити схваћен у једнодушности – жели да се на изванредан начин и ми ујединимо једни с другима, очигледно, исто као Света и Једносусна Тројица, тако да се једним сматра све тело Цркве, које усходи у Христу кроз снисхођење и сједињење два народа у састав новог и савршеног. Образ божанственог јединства и суштинска истоветност Свете Тројице као најсавршеније узајамно проницање, треба да нађе свој одраз у јединству једномислености и једнодушности верујућих”. Свети

¹ Подвижнические уставы, гл. 18. Творения, ч. 5. изд. Свято-Троицка Сергиева Лавра, 1902. стр. 359, 360.

² Ја и Отац једно смо.

³ Биће једно стадо и један пастир.

⁴ Письмо 62. Творения, изд. 2. Киев, 1891. ч. 1, стр. 303-364.

⁵ О молитве Господней. Творения, ч. 2, стр. 221, 217.

Кирил указује и на “природно јединство, којим се ми једни са другима и сви са Богом везујемо, можда не без телесног јединства.”⁶

Све земаљско Христово дело се зато не може сматрати само учењем. Христос уопште није долазио на земљу само да би саопштио људима неколико нових теоретских одредаба; не, Он је дошао како би створио потпуно нови живот човечанства, односно Цркву. Христос је Сам говорио да ће створити Цркву (Мт. 16, 17). Ова нова људска заједница се по схватању Самог њеног Саздатеља суштински разликује од свих природних удруживања људи у виду различитих друштава. Сам Христос је често Своју Цркву називао Царством Божијим и говорио да то Царство није од овога света (Јн. 14, 27; 15, 19; 17, 14, 16; 18, 36), односно да њен карактер није од овога света, није световни, она није налик на политичка царства.

Идеја Цркве као нове савршене друштвене заједнице, за разлику од, на пример, државне друштвене заједнице, веома је дубоко и предивно изражена у кондаку на дан Силаска Светог Духа када се Црква управо сећа свог почетка и слави га. “Јегда снизшед јазики слија, раздјељаше јазики Вишњиј; јегда же огњеније јазики раздајаше, в сојединеније всја призва, и согласно славим Всесвјатаго Духа”. Овде се повлачи паралела између оснивања Цркве и Вавилонске куле и “смјешенија јазиков”. Управо тада Свевишњи Бог, сишавши, језике (народе) споји и раздели језике (народе).

Библијска прича о “Вавилонској кули” има веома дубок смисао. Управо пре ове приче Библија саопштава о првим успесима грешног човечанства у области културе и грађанског заједничког живота; управо пре грађења куле људи су почели да подижу градове од камена. И ево, Господ је измешао језике становника земље тако да више једни друге нису разумели, те се расејаше по свој земљи (1 Мојс. 11, 4, 7-8). У овом грађењу “Вавилонске куле” дат је извештај општи тип грађанске и државне друштвене заједнице, засноване на спољашње-правној норми.

Наш руски философ В.С.Соловјов је право дефинисао на следећи начин: “Право је принудно захтевање реализације одређеног минималног добра или поретка, које не допушта извесно испољавање зла.”⁷ Али ако се прихвати чак и ова дефиниција права оно се ипак никад неће подударати са хришћанским моралом. Право се тиче спољашњости и пролази мимо бића. Друштво које је створено на правним начелима никад не може да слије људе у једно. Јединство се разара самољубљем и егоизмом, а право не уништава егиотам; напротив, само га учвршћује чувајући га од напада од егоизма других људи. Циљ државе, која се заснива на праву јесте да се по могућству створи такав поредак у којем би егиотам сваког његовог члана нашао задовољење, не нарушавајући истовремено интересе другог. Пут за стварање таквог поретка је један – извесно ограничење егоизма појединачних чланова. Ово представља неразрушиву противречност права: оно учвршћује егиотам, али га и ограничава. И зато друштво које је засновано на правним начелима увек у себи самом носи семена свог разлагања, јер штити егиотам, начело које разједа свако јединство. Судбина Вавилонске куле је судбина правног друштва; у овом друштву често се мора дешавати “смјешеније јазиков” кад људи престају да разумеју једни друге, чак и ако говоре истим језиком. На смену правном поретку често долази ужасни хаос.

Управо оваквом правном, чисто земаљском друштву се супротставља хришћанска заједница – Црква. “Јегда огњеније јазики раздајаше, в сојединеније всја

---

⁶ Толкование на св.Иоанна, кн. 11, гл. 11. Творения, изд. Моск.Дуж.Акад., ч. 15, стр. 105-112 passim.

Тек у најновије време је на ову мисао пажњу богословске науке скренуо архиепископ Антоније (Храповицки) својим изузетним чланком: “Нравственная идея догмата Церкви. Полное собрание сочинений, изд. 2, т. 2, СПб. 1911, стр. 12, 30. Упореди и његов други чланак: «Нравственная идея догмата Пресвятой Троицы», стр. 70-76.

⁷ Оправдание добра. Изд. 2. 1899, стр. 462.

призва.” Христос Цркву не ствара путем заштите људског егоизма, већ путем његовог потпуног уништења. У основу црквеног јединства нису уткана правна начела која штите лични егоизам, већ љубав, начело супротно егоизму. У својој опроштајној беседи Христос је ученицима говорио: “Заповијест нову дајем вам: да љубите једни друге, као што Ја вас љубих, да и ви љубите једни друге. По томе ће сви познати да сте Моји ученици ако будете имали љубав међу собом” (Јн. 14, 34-35). Управо ово ново начело црквеног јединства не ствара механичку заједницу унутрашње раздвојених личности, већ органско јединство. Сам Христос је поредио црквено јединство с органским јединством дрвета и његових грана (Јн. 15, 1-2). Међутим, посебно подробно о органском јединству Цркве говори апостол Павле. Поређење Цркве с дрветом постоји и на другом месту код апостола Павла (Рим. 11, 17-24), али он Цркву најчешће назива “телом” - σωμα.⁸ Већ само називање Цркве “телом” указује на њено јединство, јер два тела не могу бити органски повезана међу собом, као и на изузетан карактер обједињења чланова који улазе у састав Цркве. Слику “тела” примењену на Цркву предивно објашњава сам апостол Павле. Многи, односно, сви који улазе у Цркву чине једно тело у Христу, а одвојено су удови један другог (Рим. 12, 5; 1 Кор. 12, 30). Тело је једно, али има многе удове и сви удови једног тела, премда их има много, чине једно тело. Тело се не састоји од једног уда, већ од многих. Ако рече нога: Пошто нисам рука, нисам од тијела; зар ипак није од тијела? И ако рече ухо: Пошто нисам око, нисам од тијела; зар ипак није од тијела? Бог постави удове у тијелу, сваки поједини од њих како хтједе (1 Кор. 12, 12; 14-16, 18). Као што у једном тијелу имамо многе уде, а сви уди немају исти посао (Рим. 12, 4). Око не може рећи руци: Не требаш ми; или опет глава ногама: Не требате ми. Бог тако сложи тијело давши слабом уду већу част, да не буде раздора у тијелу него да се удови подједнако брину један за другога. И ако страда један уд, с њим страдају сви удови; а ако ли се један уд прославља, с њим се радују сви удови (1 Кор. 12, 21, 24-26, 28, упор. Рим. 12, 6, 9).

Међутим, како је могуће остварење оваквог јединства људи у црквеном заједништву? Јер човеково природно стање више одговара стварању само правног друштва, пошто грех и јесте самоутврђивање и самољубље, које штити грађанско право. Заиста, за човека ће док год буде штитио своје греховно стање савршено сједињење бити празна машта, којој није суђено да се оствари. Међутим, овде се све управо и разрешава идејом Цркве. Христос је дао заповест: “Волите једни друге.” Ипак, ова заповест уопште није довољна. Ова заповест, као и свака теоретска одлука ништа не може да створи уколико не постоји снага да се она оствари. И ако би се хришћанство сводило само на теоретско учење о љубави оно би било бескорисно, зато што у самој људској природи, изопаченој грехом, нема снаге за остварење овог учења. Разум признаје да је заповест о љубави добра, али човек стално у себи самом наилази на другачији закон који се противи закону ума и поробљава га греховном закону (Рим. 7, 22-23). Међутим, сила и значај Христовог дела јесте управо у томе што се оно не ограничава теоретским одредбама. Човечанству су дате нове снаге и зато за њега постаје могуће ново црквено јединство. Дато је ново начело, нови извор живота – Дух Свети. Сам Христос је говорио да онај ко се не роди водом и Духом не може да уђе у Царство Божије (Јн. 3, 3) – треба бити рођен од Духа (Јн. 3, 6, 8). И кад апостол Павле говори о сједињењу људи у Цркви он увек говори о Духу Светом као о извору овог јединства.

Црква за апостола није само “једно тијело”, већ и “један Дух”;⁹ и под овим се не подразумева истомисленост или јединство религиозних убеђења како желе да тумаче

⁸ Рим. 12, 4, 5; 1 Кор. 6, 15; 10, 17; 12, 13, 27; Еф. 1, 23; 4, 4, 12, 16, 25; 5, 23, 30. Кол. 1, 18, 24; 2, 19; 3, 15.

⁹ В. 1 Кор. 12, 11, 13. Ефес. 4, 3-4. 7 и др.

неки западни научници, већ само Дух Божји, који прожима све тело Цркве, како и сведоче свети оци и учитељи Цркве. “Шта је јединство Духа?” пита свети Јован Златоуст и одговара: “Као што у телу дух прожима све и даје извесно јединство разноврсности која потиче од различитости удова телесних тако је и овде. Али Дух је дат и зато да обједињује људе који су међусобно различити по пореклу и по начину мишљења”¹⁰. “Овим речима је он (јединствени дух) желео да подстакне на узајамну слогу као да каже: пошто сте добили једног Духа и пили из једног извора међу вама не сме бити раздора”¹¹. Блажени Теодорит: “Сви сте се ви удостојили једне благодати; један се извор разлива у различите струје. Један сте примили Дух, једно чините тело”.¹² Блажени Јероним: “Једно тело у смислу тела Христовог, које је Црква; и један Дух Свети, један је управо давалац и осветник за све”.¹³ Блажени Теофилакт Бугарски: “Као што је у телу дух начело које све повезује и обједињује, иако су удови различити, тако и у верујућима постоји Дух Свети који све обједињује иако се једни од других разликују и по роду, и по нарави, и по занимању”.¹⁴

По мишљењу апостола, сав црквени живот јесте испољавање управо Светог Духа Божијег, свака добродетелъ јесте дејство дарова Духа. Све чини исти Дух. Људи су, по речима апостола Петра, само управитељи разноврсне благодати (1 Петр. 4, 10). Дух Божији који прожима све тело Цркве, који свим члановима овог тела даје различите дарове и чини могућим нови живот човечанства. Управо Он све обједињује у једно тело и сједињује управо тиме што у срца улива љубав која у човековом природном стању не може бити принцип његовог живота и његовог односа према другим људима.

Љубав је од Бога – ове речи апостола Јована (1 Јн. 4, 7) се могу назвати заједничком темом читавог низа апостолских расуђивања. Љубав се назива *Божјијом*¹⁵. Љубав *Христова* обједињује чланове Цркве (1 Кор. 5, 14). Господ упућује срца свих на љубав Божију (2 Сол. 3, 5). Љубав је плод Духа (Гал. 6, 22). Љубав Божију је у наша срца излио Дух Свети Који нам је дат (Рим. 5, 5). Бог нас је спасио обнављањем Духа Светог Који се на нас обилно излио кроз Исуса Христа Спаситеља нашег (Тит. 3, 5).

Дакле, Дух Свети Који живи у Цркви даје сваком члану Цркве снагу да буде нова твар, да се у свом животу руководи љубављу. Учење апостола Павла о Цркви је нераскидиво повезано с његовим учењем о љубави као начелу хришћанског живота. Ову везу слабо примећују савремени учени тумачи, али на њу указују свети оци Цркве. Тако блажени Теодорит о апостолском поређењу Цркве са телом каже: “Ово поређење приличи учењу о љубави”.¹⁶ И свети Јован Златоуст тумачећи речи: “једно тело” каже: “Павле захтева од нас такву љубав која би нас међусобно повезивала чинећи неодвојивима једне од других, и такво савршено јединство како бисмо били удови једног тела, зато што само таква љубав чини велико добро”¹⁷. Кад се читају посланице апостола Павла може се уочити да он о Цркви и о љубави обично говори заредом и ово је, наравно, зато што су у самом систему апостола обе ове идеје нераскидиво повезане. Сав хришћански морал се код апостола гради на догматском учењу Цркве. Тако у

¹⁰ На посл. к Ефес. бес. 9. Творения, изд. СПб. ДухАкад. т. 11, стр. 86.

¹¹ На посл. к Ефес. бес. 9. Творения, т. 11, стр. 96.

¹² Творения, ч. 7. Москва 1861, стр. 434.

¹³ Творения, изд. Киевской Духовной Академии, кн. 17, стр. 297.

¹⁴ Толкование на посл. Казань 1867. стр. 123. Навешћемо још тумачење православног богослова проф. Д.И. Богдашевског. “Јединство Духа је јединство које чини Дух, или га производи. Η ενότης του Πνεύματος - оно јединство које обитава у Цркви, од Духа Божијег.” Послание св.ап. Павла к Ефесејанам. Киев. 1904. стр. 505.

¹⁵ 1 Јн. 2, 5; 3, 17; 4, 9; Рим. 5, 5. Уп. 1 Кор. 13, 15; 2 Сол. 3, 5.

¹⁶ Творения, ч. 7, стр. 134.

¹⁷ На посл. к Ефес. бес. 11, 1. Творения, т. 11, стр. 96.

последњим главама посланице Римљанима апостол говори о хришћанском моралу. Овај говор почиње од 9. стиха 12. гл., а у пет претходних (4-8.) стихова апостол је укратко изложио учење о Цркви као о телу. У првој посланици Коринћанима након учења о Цркви, које је изложено у 12. глави непосредно следи “новозаветна песма љубави” (12, 31-13, 13). Нешто слично се може уочити и у посланицама Ефесцима и Колошанима.

Шта онда следи из свега реченог? Христово учење није само учење о воспостављању савршене друштвене заједнице, односно о Цркви. Дух Божји Који живи у Цркви даје снагу за остварење хришћанског учења о животу, а пошто је то учење учење о љубави, онда и његово остваривање, опет, ствара друштвену заједницу, јер је љубав начело које повезује, а не начело које разједињује. *Ван Цркве и без Цркве је хришћански живот немогућ*. Без Цркве остаје само хришћанско учење, односно празан звук. *Само у животу Цркве може да живи и да се развија појединачна личност*. У телесном организму поједини удови никад не расту и не развијају се одвојено једни од других, већ увек само у вези са целим организмом. Исто је и у Цркви. Узрастање Цркве је истовремено узрастање њених појединачних удова.

У новозаветним делима се указује на то да је циљ битовања Цркве у моралном усавршавању људске личности. Духовни дарови и све служење у Цркви уопште, по мишљењу апостола Павла, постоје ради усавршавања светих, односно ради моралног препорода хришћана (Еф. 4, 12) док сви не дођемо у јединство вере и познања Сина Божијег, у мужа савршеног, у меру пуног узраста Христовог (Еф. 4, 13). А затим апостол описује и процес којим препорођено човечанство достиже меру пуног Христовог узраста. Али, нажалост, речи у којима се говори о том процесу су вероватно најнејасније у читавом словенском тексту Новог Завета. Управо: “Из него же все тјело, састављаемоје и счињевајемо приличње всјацјем осјазанијем подајанија, по дјејству в мјерје јединија којејаждо части, возрашченије тјела творит в созданије самого себе љубовију” (Еф. 4, 16). Нешто јасније је у руском преводу: “Од Кога све тијело, састављано и повезивано помоћу свих зглавака, тако да један другог потпомаже по мјери сваког појединог члана, чини да тијело расте на изграђивање самога себе у љубави”. Међутим, предност треба дати словенском тексту зато што руски не преноси у потпуности мисао оригинала која се чува у словенском али је скривен магловитим изразима. Не улазећи у подробну анализу грчког текста¹⁸ рећи ћемо само какву мисао апостол жели да изрази.¹⁹ Цело тело Цркве се стално све више и више хармонично обједињује посредством примања благодатних дарова Светог Духа, Који делује у сваком на другачији начин, те тако тело Цркве достиже савршенство у свим својим удовима. Све узрастање црквеног организма је условљено учествовањем појединачних делова у закону љубави, зато што је примање дарова Духа могуће само уз љубав и у савезу са Црквом. Овако наведене речи светог апостола схватају свети Јован Златоуст,²⁰ блажени Теодорит,²¹ Јован Дамаскин²² и блажени Теофилакт.²³ Њихове мисли обједињује Преосвећени Теофан Затворник, чије ћемо речи и навести: “Хришћанска вера спаја верне са Христом и на тај начин чини да сви представљају једно складно тело. Христос твори ово тело, дајући свакоме Себе и дајући му Дух

¹⁸ Детаљно тумачење овог стиха в. код проф. Богдашевског, цит. дело, стр. 557-565, као и код Ив. Мансветова. Новозаветное учение о Церкви. Москва, 1879., стр. 143-160.

¹⁹ “Прилично нејасно он (апостол) је изложио своје мисли зато што је све желео да изрази одједном” – каже св. Јован Златоуст. На посл. к Ефес. бес. 11, 3. Творения, т. 11, стр. 100.

²⁰ На посл. к Ефес. бес. 11, 3. Творения, т. 11, стр. 100-101-

²¹ Творения, ч. 7, стр. 438.

²² Opera, ed. Le Quien. Parisiis, 1712. t. 2 pp. 187. В-С. 180 D.

²³ Толкование на посл. к Ефес. Казань. 1881. стр. 132.

благодати делатно и опипљиво, тако да Дух благодати, силазећи на свакога чини човека оним што треба да буде у телу Христове Цркве. Тело Христово, које је у складу с оваквим даром Духа Црква, оно затим расте у оној мери у којој сваки члан одговара својој сврси или делује на добробит Цркве свом пунотом добијеног дара благодати”.²⁴

Из наведеног учења апостола Павла и његовог тумачења од стране светих отаца види се да је по новозаветном учењу усавршавање личности условљено њеном припадношћу Цркви као живом организму који узраста под благодатним утицајем Светог Духа. Ако се прекине веза с телом Цркве личност ће, одвојивши се и затворивши се у свом егоизму, бити лишена благодатног утицаја Светог Духа Који живи у Цркви. “Заиста, ако би се десило да се рука одвоји од тела, дух који истиче из великог мозга тражећи куда даље да тече и не налазећи места, не напушта тело и не прелази на одсечену руку, већ ако је не нађе тамо, ни не спаја се с њом. Исто се дешава и овде ако нисмо међусобно повезани љубављу”.²⁵ “Све оно што се одвојило од животног начела након губитка спасоносне суштине не може да живи и да дише посебним животом”.²⁶ “Одвоји сунчев зрак од његовог извора и јединство неће допустити да постоји посебна светлост; одломи грану од дрвета и одломљена грана ће изгубити способност да расте; радвоји поток од његовог извора и оно што је радвојено ће пресушити. Исто тако, Црква, обасјана светлошћу Господњом по читавом свету шири своје зраке; али светлост која се свуда разлива јесте једна и јединство тела остаје неподељено. По целој земљи она шири своје гране, отежале од плодова; њене обилне струје теку у далеке крајеве; при свему томе глава остаје једна, један је почетак, једна је мати, богата рађањем плодова”.²⁷ У овим надахнутим и нежно-поетским речима јасно је изражена мисао да је појединачна личност, чак и појединачна хришћанска заједница жива онолико колико живи Христовим животом, колико је сједињена са целом васељенском Црквом. Одвојити се, затворити се у себе, за личност или чак и за помесну Цркву значи исто што и за зрак да се одвоји од сунца, што и за поток да се одвоји од извора, за грану да се одвоји од стабла. Духовни живот може да постоји само уколико постоји органска веза са васељенском Црквом; ако се та веза покида пресушиће и хришћански живот.

Надамо се да је довољно показано да идеја Цркве у новозаветном учењу има заиста суштинско значење. Хришћанство нема у виду интересе разума; оно учи само о спасењу човека. Зато у хришћанству нема чисто теоретских постулата. Догматске истине имају моралан значај и хришћански морал се заснива на догмама. Али управо је идеја Цркве она тачка у којој веронаука прелази у моралну науку, у којој хришћанска догматика прелази у етику. Идеја Цркве даје живот и остварење хришћанском учењу. Без Цркве нема хришћанства; остаје само хришћанско учење које не може да “обнови палог Адама”.

Ако сад од објашњења новозаветне идеје Цркве пређемо на чињенице из првобитне историје хришћанства видећемо да је управо ова идеја била основна идеја хришћанског погледа на свет и да је управо она саздавала стварност. Хришћани су себе пре свега сматрали Црквом, и хришћанска заједница је пре свих других назива именовала себе Црквом. Реч “Црква” (ἐκκλησία) се већ у Новом Завету среће 110 пута. Реч “хришћанство” као и многе друге речи на “-ство” Нови Завет не познаје. Након силаска Духа Светог на Христове ученике и апостоле Црква је почела да постоји као видљива заједница с међусобним духовним односима који повезују њене чланове. Јер, на почетку није постојао никакав догматски систем. Христова вера се састојала у

²⁴ Толкование послания Св.Апостола Павла к Ефесеям. изд. 2. Москва. 1883, стр. 307.

²⁵ Св. Иоанн Златоуст. На посл. к Ефес. бес. 11, 3. Творения, т. 11, стр. 101.

²⁶ Св. Киприан Карфагенский. О единстве Церкви, гл. 23. Творения, ч. 2, стр. 197.

²⁷ Св. Киприан Карфагенский. О единстве Церкви, гл. 5. Творения, ч. 2, стр. 180.

малобројним и најопштијим постулатима. Човек није имао шта да учи у хришћанству. Било је потребно мало слагања у погледу неких теоретских постулата. Шта је онда у то време значило бити хришћанин? У наше време се на то питање може чути много различитих, отприлике оваквих одговора: бити хришћанин значи признавати Христово учење, трудити се да човек испуни Његове заповести. Ово је, наравно, још најбољи одговор. Међутим, првобитно хришћанство је на то потпуно другачије одговарало. Већ од првих страница своје историје хришћанство се пред нама показује као једномислена и једнодушна заједница. Ван везе са овом заједницом није било хришћана. Поверовати у Христа, постати хришћанин, значило је присајединити се Цркви као што је то много пута и изражено у књизи дела апостолских где читамо: “А Господ сваки дан додаваше Цркви оне који се спасаваху” (2, 47; 5, 13-14). Сваки нови верник је био као нова грана која се калемиле на дрво црквеног живота.

А ево и најкарактеристичнијег примера, на изванредан начин илустрације, управо оваквог присаједињења Цркви. Прогонитељ Савле, који је пламтео од претње и жеље да убија ученике Господње на путу за Дамаск на чудесан начин постаје Христов следбеник. Овде је пред нама нарочито откривење Бога човеку. Међутим, у Дамаск Господ Савлу шаље Ананију који га је и крстио, након чега је Савле неколико дана био у Дамаску с ученицима; затим Савле по доласку у Јерусалим покушава да се придружи ученицима и након што Варнава обавештава апостоле о њему, он *борави* с њима. Дакле, чак се и будући велики апостол којег још у Ананијином виђењу Господ назива изабраним сасудом (Дап. 9, 15), непосредно након свог обраћења присаједињује Цркви као видљивој заједници. Овде је нарочито очигледно показано да Господ не жели да Његове слуге буду ван Цркве.²⁸

Јасно је зашто свети апостол Павле у својим посланицама тако упорно говори о Цркви: он не ствара учење о Цркви, већ се при самом свом обраћењу срео с Црквом као са чињеницом. Чак је и пре свог обраћења Савле знао управо за Цркву, а не нешто друго. Он сам се касније сећа: “Јер сте чули моје живљење некад у јудејству, да одвише гоних Цркву Божију и пустоших је” (Гал. 1, 13) Савле није прогањао следбенике било каквог учења, већ управо Цркву као величину, дефинисану чак и за “спољашње”.

Првохришћанска заједница је и била, по сведочанству писца Дјела готово потпуно остварење идеје Цркве. Мноштво верника је, читамо у књизи дела апостолских, имало једно срце и једну душу (4, 32). И дивно је што су у 4. веку приликом формулисања догме о Светој Тројици неки свети оци су ради поређења указивали управо на првохришћанску заједницу где је мноштво било јединство.

А колико је рана хришћанска заједница била јасно одређена предивно говори један стих из књиге Дјела апостолских који некако готово нико не примећује. “Од осталих пак нико не смједо да им се придружи” (5, 13).

Дакле, с једне стране се под обраћењем у хришћанство подразумева присаједињење Цркви, а са друге “од осталих”. Зар није јасно да је у оно прво време, кад су живели сами ученици Господа хришћанство било управо видљива заједница - Црква, зато што још увек није било теорија, већ сам живот? Па у правим вековима је Црква супротстављала себе школи. Школа, *σχολε δίδασκαλειον*, је на језику древних хришћана била готово погрдна реч. Школом су се називале јеретичке заједнице које су се одвојиле од Цркве како се то може видети из дела светог Иринеја Лионског и Иполита Римског. Зар они нису овим називом истицали своје гледиште да ван Цркве нема хришћанског живота, већ да остаје место само за рационалистичко, школско, схоластичко мудровање?

---

²⁸ Упор. архиеп. Антонија, Собрание сочинений, т. 2, стр. 16.

Сад се чак може навести сведочанство и “од спољашњих”. Познато је како су протестанти изопачили идеју Цркве проповедајући некакво учење о “невидљивој” Цркви. Ово учење је толико замагљено и неодређено да је чак и један лутерански богослов у званичном реферату на Шпајерском сабору 1875. године изјавио: “Наше протестантско учење о цркви се и дан-данас одликује таквом нејасношћу и недоследношћу да може бити названо Ахиловом петом протестантизма.”²⁹ Међутим, протестанти понекад покушавају да наметну своје учење о Цркви раном хришћанству и неки протестантски научници одлучно изјављују да оснивање видљиве Цркве противречи јеванђељском хришћанству и да је представљало његово извртање. Таква је на пример, тачка гледишта Рудолфа Зома.³⁰ Ипак, у последње време се у протестантској науци не чују тако категорични гласови о Цркви првих векова: Цркви туђа наука долази полако до признавања истине да су Црква и хришћанство у прво време били истоветни и апсолутно неодвојиви појмови.

На крају, мислимо да бисмо начинили велики пропуст уколико не бисмо навели макар неколико мишљења древних црквених писаца у вези с питањем које нас занима. Задржимо се на погледима само двојице писаца који су се много потрудили на објашњењу догмата о Цркви: светог Кипријана Картагинског и блаженог Августина.

По мишљењу светог Кипријана бити хришћанин значи припадати видљивој Цркви и потчињавати се њеној хијерархији, од Бога постављеној. Црква је остваривање Христове љубави и свако одвајање од Цркве јесте управо нарушавање љубави, у чему подједнако греше и јеретици и расколници. То и јесте основна мисао његовог трактата “О јединству Цркве”; иста мисао се стално понавља и у писмима светог оца. “Христос нам је даровао мир; Он нам је заповедио да будемо сагласни и једнодушни; заповедио нам је да непоколебљиво и чврсто чувамо савез повезаности и љубави. Неће припадати Христу онај ко је вероломним неслагањем нарушио љубав Христову: онај ко нема љубави нема ни Бога. Не могу да живе с Богом они који нису хтели да буду једнодушни у Цркви Божијој”.³¹

Код јеретика и расколника нема љубави, односно основне хришћанске врлине, и зато су они хришћани само по имену. “Јеретик или расколник не чува ни јединство Цркве, ни јединство братске љубави,³² он делује против љубави Христове”.³³ “Маркијан, који се сјединио с Новацијаном учинио је себе противником милосрђа и љубави”.³⁴ Познато је да су јеретици одступили од љубави и јединства католичанске Цркве.³⁵ “Какво јединство поштује, какву љубав чува или о каквој љубави размишља онај ко предавши се поривима раздора расеца Цркву, разара веру, помућује мир, искорењује љубав, скрнави тајну?”³⁶

Свети Кипријан исказује чак овако категоричну мисао: ван Цркве не може бити ни хришћанског учења, а не само хришћанског живота. Само Црква има чисту веру.³⁷ Кипријан Цркву и назива “истином”.³⁸ Јединство вере се не може одвајати од јединства

²⁹ Der Beweis des Glaubens. 1875. S. 858.

³⁰ Церковный строй в первые века христианства. Перев. А.Петровского и П.Флоренского. Москва. 1906.

³¹ О единстве Церкви, гл. 14. Творения, ч. 2, стр. 188, 189.

³² Письмо 43 к Антонину. Творения, ч. 1, стр. 236. Письмо 59 к Стефану. Творения, ч. 1, стр. 330.

³³ Письмо 62 к Магну. Творения, ч. 1, стр. 360.

³⁴ Письмо 55 к Стефану. Творения, ч. 1, стр. 312.

³⁵ Письмо 62 к Магну. Творения, ч. 1, стр. 361.

³⁶ О единстве Церкви, гл. 15. Творения, ч. 2, стр. 190. В и О молитве Господней, гд. 24, ч. 2, стр. 217-218. Письмо 43 к Антониану. Творения, ч. 1, стр. 239.

³⁷ Письмо 62 к Магну. Творения. Творения, ч. 1, стр. 371.

³⁸ Письмо 58 к Квинту. Творения. Творения, ч. 1, стр. 326-327.

Цркве. Истина је једна као и Црква³⁹. Онај ко се не придржава јединства Цркве не треба да мисли да ће сачувати веру.⁴⁰ Свако одвајање од Цркве је обавезно везано и за извртање вере. “Непријатељ је смислио јереси и расколе како би свргао веру, изопачио истину и раскинуо јединство. Његови служитељи објављују вероломство под маском вере, антихриста под Христовим именом и прикривајући лаж привидом истине, вештим лукавством уништавају истину“.⁴¹ “Као што ђаво није Христос, премда вара Његовим именом, тако не може да се сматра хришћанином онај ко не пребива у истини Његовог јеванђеља и вере”.⁴² “Јеретик расеца Цркву, разара веру,⁴³ он се наоружава против Цркве, издајник је вере, у погледу побожности он је крадљивац светиње, непокоран слуга, син незаконити, брат непријатан.”⁴⁴ Ако се анализира вера оних који верују ван Цркве испоставиће се да сви јеретици имају потпуно другачију веру; чак, право говорећи, код њих постоји само светогрђе, богохуљење и свађа, која ратује против светости и истине.”⁴⁵ По убеђењу светог Кипријана није могуће бити ван Цркве и остати хришћанин. Оно што је ван Цркве - то је изван оградe Христове.⁴⁶ Они који су одступили од Цркве и који делају против Цркве јесу антихристи и пагани. Ево, на пример, шта свети Кипријан Антонијану пише о Новацијану. “Ти си желео, љубљени брате, да ти напишем нешто о Новацијану, о томе какву је јерес увео. Знај да пре свега не треба да будемо радознали о чему он учи кад учи ван Цркве. Ма какав био, он није хришћанин пошто није у Цркви Христовој.”⁴⁷ “Како може бити са Христом онај ко не живи с невестом Христовом, ко се не налази у Цркви Његовој?”⁴⁸ На крају, у трактату “О јединству Цркве” читамо познате речи: “*Не може Бог бити отац онеме коме Црква није мајка.*”⁴⁹ Свети Кипријан свима онима који стоје ван Цркве апсолутно негира право да се називају “хришћани” и као да понавља категоричан усклик свог учитеља Тертулијана: *haeretici christiani esse non possunt!* – јеретици не могу бити хришћани!

Зато је разумљив захтев светог Кипријана да се приликом примања у Цркву крсте чак и новацијани иако су они били само расколници. За Кипријана крштавање расколника приликом пријема у Цркву није било покрштавање, већ је било управо крштавање. “Ми тврдимо,” писао је Кипријан Квинту, “да оне који отуда долазе код нас не покрштавамо, већ крштавамо (*non rebaptizari apud nos, sed baptizari*); јер они не добијају ништа тамо где ничега нема”.⁵⁰ Крштење ван Цркве је само “празно и нечисто погружавање” (*sordida et profana tinctio*).⁵¹ “Тамо се људи не омивају, већ се још више

³⁹ Письмо 61 к Помпею. Творения. Творения, ч. 1, стр. 353. Письмо 57 к Јануарию. Творения, ч. 2, стр. 197.

⁴⁰ Письмо 56 к Квинту. Творения, ч. 1, стр. 326. О единстве Церкви, гл. 23. Творения, ч. 2, стр. 197.

⁴¹ О единстве Церкви, гл. 4. Творения, ч. 2, стр. 179-180.

⁴² Исто. стр. 190. уп. Письмо 60 к Юбаяну. Творения, ч. 1, стр. 334.

⁴³ О единстве Церкви, гл. 17. Творения, ч. 2, стр. 191-192.

⁴⁴ Письмо к Юбаяну. Творения, ч. 1, стр. 334, 335.

⁴⁵ Письмо 40 к Корнилию, Творения, ч. 1, стр. 205.

⁴⁶ Письмо 62 к Магну. Творения, ч. 1, стр. 360-361. Кипријан се овде позива на Лк. 11, 23; Мт. 18, 17. 1 Јн. 2, 18. В. још Письмо к Јануарию. Творения, ч. 1, стр. 324-325. Письмо 61 к Помпею. Творения, ч. 1, стр. 351.

⁴⁷ Письмо 43. Творения, ч. 1, стр. 234.

⁴⁸ Письмо 42 к Корнилию. Творения, ч. 1, стр. 212.

⁴⁹ *Nabere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* О единстве Церкви, гл. 6. Творения, ч. 2, стр. 181. Уп. гл. 17, стр. 191: Може ли се замислити да се налази са Христом онај ко делује против Христових свештеника, ко се одваја од општења са Његовим клиром и народом?

⁵⁰ Письмо 58, гл. 1 Творения, ч. 1, стр. 325.

⁵¹ Письмо 58 к Квинту, гл. 1. Творения, ч. 1, стр. 326. Письмо 61 к Помпею, гл. 2. Творения, ч. 1, стр. 351.

скрнавe; не чисте се греси, већ се само продубљују. Овакво рођење не рађа децу Богу већ ђаволу.”⁵²

Кипријанова мисао о неважењу сваког крштења ван Цркве и о потреби да се поново крсте сви они који се обраћају Цркви била је потврђена на помесном сабору Картагинске Цркве 256. године којем је председавао сам Кипријан. У својој завршној беседи, сумирајући на изванредан начин све саборне дискусије свети Кипријан каже: “Јеретике треба крстити јединим крштењем Цркве, како би могли да од противника постану другови и од антихриста хришћани.”⁵³

Изложени погледи светог Кипријана, које је очигледно делио и сав картагински сабор, очигледно и веома одређено сведоче о томе како су се у трећем веку Црква и хришћанство били међусобно сливени.

Гледишта светог Кипријана Црква није прихватила у потпуности. Нарочито је било одбачено његово учење о неопходности да се крсте чак и расколници приликом свог повратка у Цркву. Због тога се и гледишта блаженог Августина унеколико разликују, иако у суштини поглед на однос Цркве и хришћанства остаје исти.

Блажени Августин признаје да хришћанско учење, које се схвата теоретски, може бити сачувано и ван Цркве. Истина остаје истина чак и ако је изговара зао човек. Јер, и демони су исповедали Христа као и апостол Петар.⁵⁴ Злато је несумњиво добро и остаће злато и код разбојника иако им служи у лоше сврхе.⁵⁵ Христос је једном рекао ученицима: “Ко није против с вама је” (Лк. 9, 49-50). Из овога се може видети да онај ко стоји изван Цркве у неким предметима није против Цркве и да има нешто од црквеног богатства.⁵⁶ Атињани су поштовали непознатог Бога (Дап. 17, 23), а апостол Јаков сведочи да и демони верују (Јак. 2, 19), а они су, наравно, ван Цркве.⁵⁷ У својим делима против донатиста блажени Августин подробно доказује и образлаже важење расколничког крштења.

Али ако се и ван Цркве може сачувати истинито учење, ако чак и тајне које се обављају ван Цркве важе, да ли је онда Црква неопходна? Зар спасење није могуће и ван Цркве? Зар не одваја блажени Августин хришћанство од Цркве? На сва ова питања се у систему блаженог Августина даје негативан одговор. Хришћански живот који доводи до спасења блажени Августин приписује само Цркви, а ван Цркве овог живота не може бити.

Све оно што они који су се одвојили од Цркве чувају из црквеног богатства свеједно им не доноси никакву корист, већ само штету.⁵⁸ Зашто је то тако? “Па зато,” одговара блажени Августин, “што сви они који су се одвојили од Цркве немају љубави.” Христос је указао на својство по којем се могу препознати Његови ученици. То својство није хришћанско учење, нису чак ни тајне, већ само љубав. “Зато ће,” говорио је Он Својим ученицима, “сви препознати да сте Моји ученици ако будете имали љубав међу собом” (Јн. 14, 35). Тајне неће спасити ако онај ко их прима нема љубави. Апостол каже: “Ако знам све тајне (sacramenta), а љубави немам – ништа сам” (1 Кор. 13, 1-3).⁵⁹ Пророковао је и Кајафа,⁶⁰ али је био осуђен. Само одвајање од Цркве

⁵² О единстве Церкви, гл. 11. Творения, ч. 2, стр. 185.186. Уп. Письмо к Юбаяну. Творения, ч. 1, стр. 346.

⁵³ Migne, P.L., t. 3, coll. 1077-1078/

⁵⁴ Мт. 16, 16; 8, 29; Мк. 1, 24; Лк. 8, 28б. Contra litteras Petilian i III, 34, 39. Migne, P.L., t. 43, col. 68.

⁵⁵ Contra Cresconium. I, 22, 27. Migne, P.L., t. 43, col. 460.

⁵⁶ De baptismo, I, 7, 9, Migne, P.L., t. 43, col. 115.

⁵⁷ Contra Cresconium. I, 29, 34. Migne, P.L., t. 43, coll. 463-464.

⁵⁸ De baptismo, I, 2, 3. Migne, P.L. t. 43, col. 110. Contra Cresconium. I, 22, 27; IV, 21, 26. Migne, P.L.; t. 43, coll. 460. 563.

⁵⁹ In 1 Ioan. tract. 5, 6. Migne, P.L., t. 35, col. 2015.

⁶⁰ De baptismo, I, 9, 12. Migne, P.L., t. 43 col. 116.

је највећи грех који и показује да расколници немају љубави.⁶¹ Човек који је препорођен у крштењу, али који се није сјединио са Црквом нема од крштења никакве користи, зато што нема љубави; крштење за њега почиње да бива спасоносно тек онда кад се сједини с Црквом.⁶² Благодат крштења не може да очисти од грехова онога ко не припада Цркви; њена дејства као да се парализују упорношћу расколничког срца у злу (односно у расколу).⁶³ Пошто онај ко се крсти остаје ван Цркве он одмах после крштења открива своју греховност, одсуство љубави у себи, ступајући у мрак своје шизме, те му се грехови одмах враћају. А то да се опроштени грехови враћају ако нема братске љубави очигледно је показао Господ кад је говорио о слуги којем је господар опростио десет хиљада таланата. Кад се, пак, овај слуга није сажалио на свог пријатеља који му је дуговао сто динара господар је наредио да му врати све што му је био дужан. Као што је овај слуга на неко време добио опроштај дуга тако се и онај ко се крсти ван Цркве такође на неко време ослобађа својих грехова, али пошто и после крштења остаје ван Цркве, поново му се рачунају сви грехови које је починио пре крштења. Греси ће му се опростити тек онда када се љубављу сједини са Црквом.⁶⁴ Нису шизматици лишени наде на спасење зато што је њихово крштење неважеће, већ зато што су и ван Цркве и у непријатељству са њом.⁶⁵ Благодат Светог Духа може да добије само онај ко је у љубави сједињен са Црквом.⁶⁶ Нема љубави у ономе ко се одвојио од Цркве. Нема љубави Божије у ономе ко не воли јединство Цркве⁶⁷ – зар не говори он узалуд да наводно има Христову љубав? Љубав може бити сачувана само у јединству са Црквом, зато што Дух Свети даје живот само телу Цркве.⁶⁸ Никаквог законитог и довољног разлога за одвајање од Цркве не може бити;⁶⁹ онај ко се одвојио од Цркве нема Духа Светога,⁷⁰ као што уд одсечен од тела нема духа живота, иако и чува неко време свој ранији облик.⁷¹ Зато сви они који су се одвојили од Цркве док год јој се противе не могу бити добри; иако њихово понашање изгледа и похвално, само одвајање од Цркве их чини злима.⁷²

Дакле, по учењу блаженог Августина, Црква је ужи појам од хришћанства, које се схвата само у смислу теоретских постулата. Остајући ван Цркве човек може да буде у складу с овим теоретским постулатима, а за сједињење с Црквом је осим тога потребна сагласност воље (*consensus voluntatum*). Али је очигледно да је без овог последњег теоретско слагање са хришћанским учењем апсолутно бескорисно и да ван Цркве нема спасења.

Погледи светог Кипријана и блаженог Августина се очигледно нешто разликују, али обојица долазе до потпуно истог: *extra ecclesiam nulla salus* – ван Цркве нема спасења! Људе спасава њихова љубав која је благодат Новог Завета. Ван Цркве се не може сачувати љубав, зато што се тамо не може добити ни Дух Свети.

---

⁶¹ Ibidem.

⁶² De baptismo. I, 10, 14. Migne, P.L., t. 43, col. 117-118.

⁶³ De baptismo. I, 12, 18. Migne, P.L., t. 43, col. 119.

⁶⁴ De baptismo, I, 12, 19, 20; I, 13, 21. Migne, P.L., t. coll. 119, 120, 121.

⁶⁵ De baptismo. I, 15, 23. Migne, P.L., t. 43, col. 121.

⁶⁶ Contra Cresconium. II, 14, 17. Migne, P.L. t. 43, col. 477.

⁶⁷ De baptismo, III, 16, 21. Migne, P.L., t. 43, col. 148.

⁶⁸ Epist. 185, 10, 46. Migne, P.L., t. 33, col. 813.

⁶⁹ Contra epist. Parmeniani, II, 11, 25. Migne, P.L., t. 43, col. 69.

⁷⁰ Serm. 268, 2. Migne, P.L., t. 38, col. 1232. Contra Cresconium, II, 12, 15; II, 13, 16; II, 14, 17. Migne, P.L., t. 43, coll. 476, 477.

⁷¹ Epist. 185, 9, 42. Migne, P.L., t. 33, col. 811.

⁷² Epist. 208, 6. Epist. 185, 9, 42. Migne, P.L., t. 33, coll. 952, 811. Contra epist. Parmeniani, II, 3, 6. Migne, P.L., t. 43, col. 54.

Дакле, шта смо нашли код представника црквене мисли од 3. до 5. века? Нашли смо апсолутно исто оно до чега смо дошли и раније разматрајући новозаветно учење о Цркви и чињенице из ране историје хришћанства. Хришћанство и Црква се не подударају само онда кад под хришћанством подразумевамо збир некаквих теоретских постулата који никога ни на шта не обавезују. Међутим, овакво схватање хришћанства се може назвати само демонским. За хришћане онда треба признати и демоне који такође верују и због тога дрхте. Зар бити истински хришћанин значи знати систем хришћанске догматике, слагати се са догматима? Слуга који зна вољу господара свога и не испуњава је биће много бијен и наравно, праведно. “Хришћанство није у ћутљивом убеђењу, већ у величини дела,” како каже свети Игњатије Богоносац.⁷³

Не, Христос није само велики учитељ; Он је Спаситељ света Који је човечанству дао нове снаге, Који је обновио човечанство. Од Христа Спаситеља нашег немамо само учење, већ живот. Ако се пак хришћанство схвати као нови живот не по стихијама света којем су познати само принципи егоизма и самољубља, већ по Христу с Његовим учењем и обрасцем самоодрицања и љубави онда се *хришћанство обавезно апсолутно подударе са Црквом. Бити хришћанин значи припадати Цркви, јер је хришћанство управо Црква и ван Цркве хришћанског живота нема и не може бити.*

На крају, довољно је само пажљиво погледати Символ вере да би се схватило колико је важна идеја Цркве. Јер у Символ вере су готово сви чланови унети након што су се појавили различити јеретици, који су извртали ову или ону истину. Зато се сав Символ вере у извесном смислу може назвати полемичним. Његова историја и показује како се у борби с овим или оним јересима попуњавао његов садржај. Међутим, то уопште није тако када је у питању девети члан о Цркви. Од самог почетка се овај члан налазио у Символу вере у који је унет чак независно од појаве ма каквих лажних учења. Јер тада још није било протестаната, који су маштали о некаквом бесцрквеном хришћанству. Јасно је да је идеја Цркве већ од самог почетка била у темељу хришћанских веровања и *истину да је хришћанство управо Црква можемо сматрати да је дао Сам Господ Исус Христос.*

После уздицања на висину црквене самосвести веома је корисно погледати наш савремени живот, токове и мишљења који су у њему раширени и дати им *црквену* оцену.

2.

Вјерују во једину свјатују, соборнују и апостолскују Церков. Тако исповеда сваки православни хришћанин своју веру у велику истину Цркве. Међутим, једва да се може указати на неки други члан Символа вере, који би тако мало доживљавало срце човека који уснама изговара Символ вере, као управо девети, у којем је и изражена истина Цркве. То је делимично и разумљиво. Јер управо у деветом члану Символа вере човек исповеда своју везу с видљивом заједницом следбеника Христових и самим тим се у овим кратким речима исповедања саглашава са свим истинама које даје Црква, за коју се признаје да је чувар Христовог учења, а с практичне стране једном заувек даје пристанак на потчињавање свим оним законима којима Црква остварује циљ свог постојања и по којима се она као друштвена заједница која живи на земљи управља. Зато мислимо да нећемо погрешити ако искажемо мисао да се истина Цркве пре свих других тиче самог живота сваког хришћанина, да дефинише не само његова веровања, већ и сам живот. Признати Цркву значи не само маштати о Христу, већ живети хришћански, ићи путем љубави и самоодрицања. И управо зато је истина Цркве

---

⁷³ Ad Roman. III, 3.

супротна оним животним начелима која су се околним путем и неприметно поткрала у свест и поглед на свет чак и руске црквене заједнице, углавном, наравно такозваног интелектуалног дела друштва. Од, за Цркву жалосних времена Петра Првог, виши слојеви руског друштва су се одвојили од црквеног народног живота и почели да живе животом који је више заједничког имао са свим другим европским народностима, него са руском. Потчињавајући се западном утицају у свим областима живота руско друштво није могло да избегне утицај западних вероисповести на устројство свог религиозног погледа на свет. А није случајно верни син Православне Цркве и свете домовине А.С. Хомјаков ове веросиповести називао “јересима против догмата о бићу Цркве, против њене вере у себе саму”, и није узалуд негирање Цркве сматрао најкарактеристичнијом цртом и католицизма и протестантизма.

Истина Цркве је у великој мери изврнута на Западу после отпадања Рима од Цркве, и Царство Божије је тамо почело да личи на царство земаљско. Латинство је са својим правним рачунањем добрих дела, са својим најамничким односима према Богу, са својим фалсификатом спасења у свести својих чланова помрачило хришћанску идеју Цркве.

Латинство је родило потпуно законито, премда и веома непокорно чедо - протестантизам. Протестантизам је створен на тлу хуманизма, али сам хуманизам није био религиозна појава; напротив, све његове руководеће идеје су чисто земаљске, људске: он је створио поштовање према човеку у његовом природном стању. И протестантизам, који је пренео начела хуманизма у религиозну област није представљао протест истинске древно-црквене хришћанске свести против оних форми и норми које је створио средњовековни папизам, као што су то често склони да представе протестантски богослови. Не, протестантизам је био протест у истој овој равни; он није васпоставио древно хришћанство, већ је једно извртање хришћанства заменио другим и нова лаж је била гора од прве. Протестантизам је изрекао последњу реч папизма, извукао је из њега логичан закључак. Истина и спасење су дати љубави, односно Цркви – таква је црквена свест. Латинство је отпавши од Цркве изневерило ову свест и објавило: истина је дата појединачној личности папе, - нека је то само папа, али је ипак појединачна личност – и папа влада спасењем свих људи. Протестантизам се само успротивио: “Зашто је истина дата само папи?” – и додао: “Истина и спасење су откривени свакој појединачној личности независно од Цркве.” Сваки појединац је био проглашен за непогрешивог папу. Протестантизам је ставио папску тијару на главу сваког немачког професора и са својим безбројним мноштвом папа потпуно је уништио идеју Цркве, подметнуо је уместо вере разум појединачне личности и уместо спасења у Цркви је подметнуо фантазмагоричну сигурност у спасење кроз Христа без Цркве, у себичној одвојености од других. У пракси су, наравно, и протестанти од самог почетка одступили од свог главног принципа и околним путевима, такорећи прошверцовали неке елементе догме о Цркви, признавши неке ауторитете, макар само у области веронауке. Пошто је представљао црквени анархизам чисти протестантизам се, као и сваки анархизам, показао као апсолутно немогућ и самим тим је пред нама посведочио ону непобитну истину да је људска душа по природи црквена.

Међутим, принципијелна страна протестантизма је веома одговарала људском самољубљу и својевољи сваке врсте. Самољубље и својевоља су у протестантизму на изванредан начин добили неко освећење и благослов, што се показало, а и данас се открива у бесконачном дељењу и дробљењу пре свега самог протестантизма. Управо је протестантизам отворено објавио ову највећу лаж: човек може бити хришћанин негирајући Цркву. Повезујући ипак своје чланове неким обавезним ауторитетима и црквеним правилима протестантизам се самим тим замрсио у безизлазној противречности: сам је ослободио личност од Цркве и опет сам поставља извесне

границе ове слободе. Отуда стални бунт протестаната против оних малобројних и жалосних остатака црквености који ипак још увек чувају званични представници њихових вероисповести.

Наравно, јасно је да управо протестантизам највише одговара готово сасвим паганском погледу на свет, који се учврстио свуда на Западу. Тамо где раскошно цвета култ индивидуализма налазећи пророке у помодној философији и оне који му певају хвалоспеве у лепој књижевности, наравно не може бити места за Христов идеал Цркве, који пре свега у људима одриче самољубље и својевољу и који од њих захтева љубав.

У савременом религиозном животу руског друштва осећа се непосредан утицај протестантизма. Сво наше руско рационалистичко секташтво је идејно укоренењено у протестантизму, из којег понекад директно потиче. Јер одакле нам долазе свакакви секташки мисионари ако не из протестантских земаља? И зато се готово све тачке несугласица секташа и Православне Цркве свODE управо на негирање Цркве у име умишљеног “јеванђељског хришћанства”.

Међутим, многи данас и независно од протестантизма долазе до негирања Цркве усвајајући западно-европски поглед на свет, који се развија ван Цркве и који је потпуно туђ, па чак и непријатељски духу Цркве.

Све више и више код нас продира исти овај западно-европски горди индивидуализам. Наша књижевност, која је раније била проповедница љубави и моралног препорода, нарочито у бесмртним делима великог Достојевског, а коју последњих година представљају, на пример, Горки, Андрејев, и њима слични, клекла је на колена пред западно-европским Валом гордог индивидуализма. Кад се и у православном друштву љубав потискује гордошћу и самољубљем, које се с поштовањем назива “благородним” – иако свети оци Цркве о говоре само о демонском самољубљу и гордости, док се самоодрицање смењује самоутврђивањем, а смерно послушање – гордом својевољом, тада се наравно густом маглом обавија светла истина Цркве, која је нераскидиво повезана с директно супротним начелима.

Током многих година су се руски људи одвицали да размишљају црквено, постепено су чак изгубили мисао о Цркви као о новом Христовом животу. Било је некада добро време када је И.Т.Посошков завештао свом сину: “Ја те, сине мој, чврсто заветујем и заклињем да се свим својим силама држиш свете источне Цркве као мајке која те је родила... и све противнике свете Цркве одбацуј од себе и никакве везе пријатељске с њима немој имати, јер су они непријатељи Божији.”⁷⁴ Како Посошков мисли, противник Цркве је обавезно непријатељ Божији. Овакву јасноћу мисли су многи данас већ изгубили и мало по мало се у наше време створило *најстрашније кривотворење вере Христове*. Управо на ову веру су људи почели да гледају с чисто теоретске стране као на збир истина са којима се могу обављати различите рационалистичке операције. А готово потпуно је заборављено хришћанство у смислу црквеног живота човечанства препорођеног од стране Христа Спаситеља. Христос је Сам рекао да Он ствара Цркву, али зар се данас говори о Цркви? Не, сад људи више воле да причају о хришћанству при чему хришћанство сматрају за неко филозофско или морално учење. Хришћанство – звучи као неокантијанство или ничеанство! Ово подметање хришћанства уместо Цркве као танани отров продира чак у свест и црквене заједнице. Оно је танани отров зато што је скривено испод шаролике маске јаких речи о недостацима “историјског хришћанства” (односно Цркве), о његовој наводној неподударности са некаквим “чистим”, “јеванђељским” хришћанством. Јеванђеље и Христос се супротстављају Цркви која се због нечега назива “историјском” као да постоји или као да је некад постојала друга “не-историјска” Црква! Заиста је овде

---

⁷⁴ Завешчание отеческое. Изд. под ред. Е.М.Прилежаева, СПб. 1893, стр. 3, 6.

сатана узео обличје анђела светлости. Он се прави да се брине за добро Христове истине, као да Христову истину жели да очисти од људске неистине. Човеку у вези с овим и нехотице пада на памет мудра изрека преподобног Викентија Лиринског: “Кад видимо да неки наводе апостолске изреке ради оповргавања васељенске вере можемо бити сигурни да њиховим устима говори ђаво,” “а како би се неприметније прикрали простодушним овцама они скривају свој вучји изглед, не напуштајући вучију суровост, и као руном се заодевају изрекама божанственог Писма како се нико, осећајући мекоћу вуне, не би уплашио њихових оштрих зуба.”⁷⁵

У ствари, супротстављање Јеванђеља Цркви и замена Цркве неодређеним појмом хришћанства дају мноштво изузетно жалосних резултата: хришћански живот пресушује, испоставља се да постоји само сувишно учење у бесконачном низу древних и нових учења и то веома неодређено учење, јер се без Цркве отвара могућност за небројено мноштво његових тумачења – веома произвољних, па чак и међусобно противречних. У овом смислу је хришћанство неупоредиво испод многих философских школа. Заиста, оснивачи философских школа су иза себе оставили читаве томеове својих дела, оставили су више или мање јасно изложене системе, више или мање потпуно су исказали своје мишљење, тако да нема безграничног простора за различита произвољна тумачења њиховог учења. Господ Исус Христос није оставио Свој систем. Он ништа није писао. Само је једном у Јеванђељу по Јовану речено да је писао прстом, па и тада је писао на земљи или просто само цртао нешто по њој (Јн. 8, 6). Зато нема ништа лакше него по свом укусу поново тумачити Христово учење и измишљати “хришћанство” подмећући под овим називом маштања свог срца и слике своје доконе фантазије. Свете књиге Новог Завета су писали неуки апостоли. Али су у све векове постојали, како их свети Иринеј Лионски назива, “исправљачи апостола”⁷⁶ који су сматрали да су изнад апостола, ових “галилејских рибара”. Али да ли високообразованом Европљанину 20. века пристаје да прима на веру све што су рекли некакви “рибари”? И зато многи себе ослобађају чак и од ауторитета апостола и желе да истумаче Христово учење руководећи се само својим личним симпатијама. Тако је Лав Толстој је отворено изјављивао да апостол Павле није баш најбоље схватио Христово учење.⁷⁷ Управо за себе је Толстој вероватно сматрао већим од апостола Павла. И много се човек може чудити како далеко људи иду у свом “тумачењу” хришћанства. Шта год да пожелеле, одмах све то и нађу у Јеванђељу. Испоставља се да је сваку своју празну машгарију па чак и злонамерну мисао могуће прикрити јеванђељским ауторитетом.

Не, Христова вера за човека постаје јасна и одређена само онда кад он искрено верује у Цркву; само тада бисер ове вере бива чист, само тада се он не меша с гомилом прљавог ђубрета свакојаким својевољним мишљења и расуђивања. О томе је говорио још апостол Павле кад је Цркву Бога живог називао стубом и утврђењем истине (1 Тим. 3, 15).

Дакле, кад је одвојено од Цркве чак се и хришћанско учење показује као нешто веома неодређено, неухватљиво, што се по жељи стално мења.

Међутим, подметање хришћанства уместо Цркве повлачи за собом још једно ужасно кривотворење – *кривотворење Христа Богочовека човеком Исусом из Назарета*. Као што је вера у Цркву нераскидиво повезана с признавањем Божанства Христа Спаситеља тако и негирање Цркве обавезно повлачи за собом негирање оваплоћења Сина Божијег, одрицање Божанства Исуса Христа. Јер да би се дало

⁷⁵ Напоминања. 1, глл. 25, 26. Перевод доц. П.Пономарева. Казань, 1904. стр. 47, 48.

⁷⁶ Против ересей, кн. 3, гл. 1, пар. 1.

⁷⁷ В. предисловие к Женевскому изданию “краткого изложения Евангелия”.

некакво учење нема потребе да неко обавезно буде Богочовек. Христово Богочовештво је потребно само ономе ко у Њему види Спаситеља Који је улио у људску природу нове снаге и Који је основао Цркву. Заправо, зар се већ из речи Самог Исуса Христа не види ова нераскидива веза између истине Цркве и истине Његовог Богосиновства? Симон Петар је рекао: “Ти си Христос, Син Бога Живога.” Тада му је Исус одговорио: “А и Ја теби кажем да си ти Петар, и на томе камену сазидаћу Цркву Своју” (Мт. 16, 16, 18). Древна Црква је с изузетним напорима свих својих снага одбранила ову истину једносушности оваплоћеног Сина Божијег и Бога Оца, зато што је жудела за истинским обнављањем људске природе, за васпостављањем “нове твари”, односно Цркве. НепокOLEбљива вера у то да је Син Божји, друго лице Свете Тројице сишао на земљу, да је постао човек, откривши људима тајне Царства Божијег, да је основао Своју Цркву на земљи, пострадао за грехове људског рода и победивши смрт васкрсао из мртвих откривши људима пут ка богоуподобљењу и обожењу не само по души, већ и по телу – управо ова вера је представљала унутрашњи мотив у основи свих догматских покрета 4. века.⁷⁸ Зашто је тако напета била борба са аријевством? Зашто су аријевци наишли на тако одлучан отпор да им је свети Атанасије Велики, овај стуб Цркве Христове, одрицао право да се називају “хришћани”? Савременом, готово нерелигиозном човеку сви догматски спорови из 4. века изгледају несхватљиви и чини му се да немају смисла. Међутим, “то је била борба два до крајности супротна погледа на Христа – мистички-религиозног, у којем је Он био извор живота, спасења, бесмртности и обожења, и рационалистичког, у којем се Христос представљао само као обоготворени Учитель и добар пример за Своје следбенике. Питање је у суштини било у томе да ли ће у будућности хришћанство остати религија са свом свеукупношћу својих светлих веровања и мистичких надања или ће се претворити у обичну философију с религиозном обојеношћу, каквих је у то време било много. Управо зато се о питањима која су се дотичала најинтимније стране верујуће душе расправљало на трговима и пијацама.”⁷⁹ Може се рећи да је и тада Црква бранила једносушност свог Оснивача с Богом Оцем; аријевци су, пак, људи рационалистичког склопа, који су негирали једносушност оваплоћеног Сина Божијег гледајући на Њега као на оснивача школе, за којег више није било толико обавезно да буде савршени Бог. Жеља да се буде “нова твар”, “обновљена природа”, другим речима, Црква Бога Живога захтева да се потпуно призна Божанство Христа. “Бог је постао човек да би човек постао Бог.” “Син Божји је постао син човечији да би синови људски постали синови Божији.” Ево како смисао Богооваплоћења дефинишу свети Иринеј Лионски и Атанасије Велики.⁸⁰ Оваквих идеја је пуно богослужење наше Православне Цркве. Ево примера из само једне службе на Рождество Христово. “Днес Бог на земљу прииде, и человек на небеса взиде.”⁸¹ “По образу и по подобију истљевша преступленијем, видјев Исус, приклонив небеса сниде, и вселисја во утробу дјевственују неизмјено, да в неј истљевшаго Адама обновит.”⁸² “Да ликовствујет убо всја твар и да играјет, обновити бо ју прииде Христос и спасти души нашија.”⁸³ “Истљевша преступленијем, по Божију образу бившаго, всего тљенија

---

⁷⁸ В. проф. А.А.Спасский, история догматических движений в эпоху вселенских соборов. Сергиев Посад. 1906. стр. 651.

⁷⁹ Проф. Спасский, цит.соч. стр. 200.

⁸⁰ В. проф. И.В.Попов. Идея обожения в древневосточной Церкви. Москва. 1909. Од истог аутора: Религиозный идеал святого Афанасия Александрийского. Св. Троицкая Сергиева Лавра. 1904. Упор. проф. Спасский, цит. дело. стр. 198, 199.

⁸¹ Служба на Рождество Христово, 2. стихира на литији.

⁸² На литији стихира 4.

⁸³ На стиховњи стихира на “Славу”.

сушча, лучшија отпадша божественија жизни, паки обновљајет мудриј Содјетель.”⁸⁴ “Желаније получивше, и Божија пришествија христокраснији људије сподобљешесја, ниње утјешајутсја пакибитијем.”⁸⁵ Православна Црква је носилац идеје истинског спасења човека, његовог потпуног препорода, обновљења, васпостављања и обожења, што човек својим силама не може да достигне, ма колико мудровао. Да би Црква била управо Црква, заједница обновљеног човечанства, она захтева оваплоћење Сина Божијег и зато је за црквене људе који су прихватили сву узвишеност религиозног идеала свете Цркве Исус Христос увек био и јесте Син Божји, једносуштан Богу Оцу. “Други,” пише свети Иринеј, “не придају никакав значај снисхођењу Сина Божијег и домостроју Његовог оваплоћења, које су апостоли објавили и пророци предсказали, да кроз то треба да се оствари савршенство нашег човечанства. И такви треба да буду убројани у малOVERне”⁸⁶. За време светог Иринеја неки лажни учитељи су тврдили да се наводно цело Христово дело састојало само у томе што је Он дао нови закон уместо старог, који је укинуо. Свети Иринеј, напротив, тврди да циљ Христовог доласка није био нови закон, ново учење, већ управо васпостављање пале људске природе. “Ако се у вама роди оваква мисао: шта је то ново Господ донео Својим доласком?” Знајте да је Он све ново донео тиме што је Себе Самог донео и тако обновио и оживотворио човека”.⁸⁷

Ако пак неко одриче Цркву с њеним религиозним идеалом онда и Христос за њега стаје само један у низу учитеља-мудраца, поред Буде, Конфучија, Сократа, Лао-Цеа и др. Притом се показује да Христос ни из далека није самосталан учитељ. Услужна наука указује на мноштво разних извора, укључујући вавилонске митове, одакле је наводно позајмљено Христово учење. Христос се уподобљава лошем научнику који увек сачињава своје дело, при чему не компилира увек успешно из разних туђих књига. Непријатељи хришћанства са злурадешћу указују на ове резултате научних истраживања и објављују да Исус Назарећанин наводно чак није дао ни ново учење; Он је само поновио оно што је било речено пре Њега и што бисмо и без Њега знали. Међутим, за онога ко верује у Цркву, све ове речи о разним “утицајима” немају ни најмањег смисла, зато што суштина Христовог дела, као што је речено, уопште није у учењу, већ у спасењу. Бог је послао Свог Јединородног Сина како бисмо кроз Њега добили живот (1 Јн. 4, 9, уп. 5, 13). Нека се у учењима земаљских мудраца срећу прозрења истине блиска хришћанству, међутим, *Христос је обновио људску природу, саздао је Цркву, ниспослао Духа Светога и тиме положио темељ новом животу*, што ниједан мудрац из људског рода није могао да учини. Управо ради саздавања Цркве је био неопходан силазак Сина Божијег на земљу и Његова смрт на крсту. И зато све што одваја хришћанство од Цркве пре или касније долази до богохулства одрицања Христа-Богочовека и долази управо зато што за њих Богочовечанство Христа постаје непотребно.

А зар се мало код нас појавило људи који маштају управо о некаквом бесцрквеном хришћанству? Ови људи као да стално имају анархично устројство мишљења; они су или неспособни или их, што је чешће случај, просто мрзи да размисле до краја. Међутим, и не говорећи о најочигледнијим противречностима овог бесцрквеног квази-хришћанства увек се може видети да у њему нема истински

---

⁸⁴ Канон Космы, песнь 1, тропарь 1. Уп. из истог канона 2-й тропарь 3-й песни: «причастием плоти горшија по дав Божественаго јестества.»

⁸⁵ Канон Јована, песма 9, тропар 2. Упор. из истог овог канона песму 7, тропар 2: “бога тство обоженија носјај”. Ирмос 4 песме: “рода чeлoвeчeчa oбнoвлeниje, дрeвлe пoјa прoрoк Авaкyм прeдвoзвeшчaјeт... људeј вo oбнoвлeниje слoвo.”

⁸⁶ Доказатељство апостолској проповеди, гл. 99.

⁸⁷ Против ересей, кн. 4, гл. 34, пар. 1.

благодатног хришћанског живота, благодатног надахнућа, да нема савршеног ентузијазма. Кад људи узимају Јеванђеље, заборављајући да им га је дала Црква, оно је за њих као Куран, који је Алах бацио с неба. Кад се и сете да некако виде у њему учење о Цркви тада од целог хришћанства остаје само учење, исто толико немоћно да поново сазда живот и човека као и сваки философски систем. Наши прародитељи Адам и Ева су без Бога желели да постану “као богови”, ослањајући се на магијску силу лепе јабуке. Тако и многи наши савременици маштају о томе да се спасу без Цркве и без Богочовека, премда то желе да учине са Јеванђељем. У *књигу Јеванђеља* они се уздају исто као што су се Адам и Ева уздали у рајску јабуку. Међутим, испоставља се да књига нема моћ да им да нови живот. Људи који негирају Цркву стално говоре о “јеванђељским принципима”, о јеванђељском учењу, али им је хришћанство као живот потпуно туђе. У бесцрквеној форми хришћанство представља само празан звук, понекад сентименталан, али увек попут карикатуре и беживотан. Управо ови људи су негирајући Цркву учинили хришћанство по речима В.С. Соловјова “смртно досадним”. “Када је разорено здање Цркве и када се на голом, лоше изравнатом месту се држи поучна проповед то испада тужно, па чак и страшно,” рекао је Давид Штраус.

У новије време је код нас најдоследнији проповедник бесцрквеног хришћанства био Лав Толстој. Овом својом проповеђу Толстој је у недоумицу довео веома многе, али управо на примеру толстојевства се одлично може посматрати потпуна бесмисленост и неодрживост хришћанства без Цркве.

Као полазна тачка у лажном учењу може се навести управо његово оштро одвајање хришћанства од Цркве. Толстој је категорично осудио Цркву клањајући се истовремено хришћанству. Међутим, хришћанство је одмах за њега постало *само учење*, а Христос *само учитељ*. Кад је пред нама неко учење није нам више толико важно чије је оно, ко је учитељ. И за Толстоја је жива Христова личност изгубила сваки значај. Кад је узето Христово учење испоставило се да се на Њега Самог може заборавити и Толстој је одбацио Христа-Богочовека назвавши Га “разапетим Јеврејином”; “мртвим Јеврејином.” Већ је самим тим било обезглављено и само Јеванђеље на чијем се почетку говори о натприродном рођењу Сина Божијег од Дјеве Марије, и његов крај на којем се саопштава о васкрсењу Сина Божијег из мртвих, и Његовом узношењу на небеса. Међутим, Толстој се не ограничава само овим “обезглављивањем” Јеванђеља од почетка до краја, већ је и сву његову средину прерадио по свом укусу натеравши на тај начин свог Исуса да говори само оно што му из свог кабинета нареди јаснопољански учитељ. И не само то. Христос је Сам Својим ученицима обећао да ће им послати “другог Утешитеља”. Овог “Утешитеља”, Божанственог Параклита Црква Христова поштује као извор новог благодатног црквеног живота и апостол Павле, као што смо видели, стално говори о Духу Светом Који живи у Цркви. Без обзира на све то, Толстој је одбацио Духа Светог, и Православну Цркву, ругајући јој се, није називао Христовом, већ “светодуховском”, а затим се понизио и до светогрђа над светим тајнама у којима члан Цркве добија благодатну помоћ Светог Духа за нови живот. Крштење, ова тајна препорода је за Толстоја “купање беба”. Најсветија Евхаристија, без које човек по учењу Самог Христа не може имати живот у себи (Јн. 6, 53) је по светогрдној Толстојевој терминологији “чорба” која се “гута из качишице”.

Можемо се захвалити Толстоју за то што је био храбар и доследан. Ограничивши читаво Христово дело само на Његово учење и одбацивши Цркву, Толстој је с логичком нужношћу дошао до свих својих закључака који разарају и само хришћанство. А нама је Толстој очигледно показао до чега доводи бесмислено одвајање хришћанства од Цркве и негирање Цркве у име овог наводног хришћанства. Ако се хришћанство одвоји од Цркве нема никакве потребе ни за Божанством

Спаситеља, није потребан ни Свети Дух. А без Духа Светог и без Божанства Спаситеља, без оваплоћења Сина Божијег, учење Исуса Назарећанина постаје подједнако мало животворно као и свако друго, јер се не може делити сократовски оптимизам, по којем је знање врлина. Неодрживост, пак, Толстојевог бесцрквеног поимања хришћанства јасно је већ из тога што толстојевство није створило никакав живот. Хришћански живот је могућ само у јединству са живим Богочовеком Христом и у благодатном јединству људи у Цркви. У толстојевству нема ни једног ни другог, и ево, уместо ентузијазма црквених мученика и подвижника, уместо савеза љубави, који повезује апостоле и верујуће до те мере да су они имали “једно срце и једну душу” – уместо свега овога код толстојевства имамо само карикатуре и апсолутно беживотне “толстојевске колоније”. Онај ко нема Сина Божијег нема живота (1 Јн. 5, 12). Толстој, као што је говорио В.С.Соловјов, обједињује око себе само неколико десетина не баш много паметних људи који су уз то увек спремни да се разиђу на разне стране. Испоставља се да “велики учитељ” никога и ничему није научио и да “зелени штап” никога није спасио, зато што за спасење није потребан “штап” већ крст Христов.

Дакле, на примеру толстојевства видимо да бесцрквено хришћанство води ка страшном извртању и чак разарању самог хришћанства и оповргава се својом потпуном беживотношћу.

Овом истом беживотношћу се посрамљује и протестантско лажно учење. Шта су достигли протестанти помрачивши својим мудровањима идеју Цркве? Достигли су само разједињење и то најбезнадежније разједињење. Протестантизам се стално распада на секте. Протестантског црквеног живота нема, већ постоји некакав “једва жив” живот појединих секти и заједница. Протестантизам је убио заједнички црквени живот за који се молио Господ Исус Христос у првосвештеничкој молитви. Заправо, крајње ортодоксални протестанти су много ближи православним хришћанима него протестантима крајње рационалистичких усмерења који са хришћанством немају ништа заједничко осим произвољно и без икаквих основа присвајања назива, - добро је да за то нису позвани на суд. Каково је јединство могуће међу њима? Какав заједнички живот међу њима може да постоји?

Све ово нисмо ми измислили. У тренуцима прозрења исто ово, чак и оштрије говоре и сами протестанти. “Земља,” пише један од њих, “која је била колевка реформације постаје гробница реформаторске вере. Протестантска вера је на умору. Сва најновија дела у Немачкој, исто као и сва лична посматрања се у томе слажу.”⁸⁸ “Зар се у нашем богословљу данас не примећује чињеница да су његови представници изгубили све позитивно?” пита други.⁸⁹ Још су жалосније речи трећег. “Животна снага протестантизма се исцрпљује у збрци догматских школа, богословских раздора, црквених распри... Реформација се или заборавља или презире; реч Божија, за коју су оци умирали подвргава се сумњи; протестантизам је подељен, слаб, немоћан.”⁹⁰ А православни истраживач лутеранства завршава своје дело оваквим, не баш много радосним, закључком: “Препуштени сами себи, свом субјективном разуму и вери, лутеранци су смело кренули лажним путем. Аутономна и аутодидактичка личност је изопачила хришћанство, изопачила је и саму симболичну веронауку доведши лутеранску цркву на ивицу пропасти. Све више и више се у лутеранству одбацују ауторитети првих реформатора, све више и више се уништава заједништво веровања и лутеранство се све више приближава својој духовној смрти.”⁹¹ Данас протестанти већ

⁸⁸ Hohoff. Die Revolution seit dem sechszehnten Jahrhundert. Freiburg im Breisgau. 1887. S. 150.

⁸⁹ Kattenbusch. Von Schleiermacher zu Ritschl. Giessen. 1893., S. 5.

⁹⁰ Der Katholik, 1889. Bd. 2 SS. 400-401.

⁹¹ Н.Герентьев. Лютеранская вероисповедная система по символическим книгам лютеранства. Казань. 1910, стр. 460.

отворено признају да у Немачкој мање од једне трећине пастора признаје Божанство Христа. Шта је то ако не духовна смрт, јер онај ко нема Сина Божијег, по речима апостола, нема живота (1 Јн. 5, 12)?

Једном се у Москви дигла бука око “Светског хришћанског студентског савеза”. У средиште руских православних светиња су масовно допутовали различити мисионери из овог савеза, разни мистери Мотови и мис Раус, који су се руским студентима обратили са енглеском проповеђу. И ми смо имали прилике да чујемо реферат о овом прекоморском савезу. Говорило се о томе да је савез ванконфесионалан; у њему је дата слобода свакој хришћанској вероисповести. Вероисповести се, по речима подносиоца реферата, у савез обједињују “на федеративним принципима”. Дакле, претпоставља се могућност постојања хришћанства независно од Цркве. Међутим, управо због тога овај савез и јесте некакво мртворођенче. Може ли бити, и имали у том “савезу” икаквог хришћанског живота? Уколико постоји он је веома јадан. Замислите “конгрес” хришћанских студентских организација на који су дошли “делегати федеративно обједињених конфесионалних фракција”, конгрес са његовим “резолуцијама”, “жељама” и сл. Уколико до оваквог јединства и долази како је оно бесконачно испод истинског црквеног православног живота! Само за онога ко лута у далекој земљи не само од светог Православља, већ и од сваке вере, само њему који једва живи у јединству с некаквим “федералним принципима” може да изгледа као ново откривење, утеха за празну душу. Какво пак благо у поређењу с овим ретким блесцима живота представља пунота православног саборног живота! Кад сам слушао реферате са “светског хришћанског студентског савеза” срце ми се испунило тугом и жалошћу. Колико људи који жуде за Богом, који чезну за животом “умире од глади” “хранећи се жиловима” некаквог прекоморског студентског савеза! Зар не знају како обилни могу бити хлебови у дому Небеског Оца, у Цркви Православној? За то треба само заборавити свакакве “федералне принципе”, слободно се препустити потпуном послушању црквеног живота, животу тела Христовог. Одлично је идеју Цркве схватао незаборавни А.С.Хомјаков, који је говорио да је за Цркву Христову апсолутно немогућа унија, и да је могуће само јединство.⁹²

Било је случајева кад су лакомислени људи сматрали да кабинетским путем могу да створе светску религију, и кад су слали милионе прогласа с позивима да се обједине у овој “заједничкој религији”. Међутим, овај пројекат је био састављен у најопштијим изразима: испод њега је подједнако могао да се потпише католик и протестант, мухамеданац и Јеврејин. И наравно, кад би се сви људи сагласили с овим нацртом ништа их не би обједињавало: општи апстрактни постулати никога ни на шта не би обавезивали, људи би остали какви су и били, нико не би добио никакво спасење. Потпуно безумна је мисао да би људи могли да се уједине на основу било каквог учења; за то је потребна нарочита натприродна сила коју и поседује једина света, саборна Црква Христова.

Није нимало тешко одговорити на питање у вези са свим овим и њима сличним појавама у нама савременом животу: На каквом тлу су оне могле да се појаве и какав је њихов смисао? Тло за њих је управо то што се испоставља да је истински православни хришћански идеал Цркве за многе наше савременике недостижан. Данас су се људи толико заглибили у своје самољубље да им православни идеал Цркве изгледа као неко насиље над личношћу, као несхватљив и непотребан деспотизам. Православни идеал Цркве од свакога захтева веома много несебичног смирења, уопште љубави, и зато срцима наших савременика која оскудевају у љубави, којима је увек драже њихово греховно самољубље, овај идеал изгледа као бреме тешко за ношење. Шта онда да се

---

⁹² В. у другом тому сабраних дела прво писмо Палмеру.

ради? О, човечанство одлично зна како да поступа у таквим приликама! Када му се учини да неки идеал превазилази његове снаге, да је превише тежак, замењује га нечим лакшим, срозава сам идеал изопачивши његову суштину, али оставивши понекад његов претходни назив. Како је много оних који су данас дигли руке од идеала љубави! Кажу да је грађење друштвеног живота на темељу љубави потпуно неостварива машта, које нам је боље да се одрекнемо унапред да касније не би било горе. И не само то. Одушевљеност идеалом црквеног, па чак и уопште религиозног живота људи отворено називају штетним; он као да кочи неопходан напредак друштвеног живота. Јер, зар није сасвим недавно, кад је изашао зборник “Путокази” из табора “друштвених радника” најпрогресивнијих људи, допирао очајнички вапај: “Реакција! Реакција!” Оставивши љубав као неприкладну у друштвеном животу само за “приватне” потребе човека, сву своју пажњу су усмерили искључиво на право, којим и мисле да исцеле све људске болести. Заједно с тим се уместо добродетељи уопште подмеће ред и спољашња учтивост. Злато је скупо, и како би оно било замењено, измишљена је позлата, а ради замене добродетељи која недостаје измишљена је учтивост.

Апсолутно исто се поступа и с идеалом Цркве који захтева потпуно јединство душа и срца. Уместо Цркве подмеће се хришћанство - величина, која је, као што смо већ говорили, потпуно неодређена. Савест понекад остаје мирна; ипак је “хришћанство” пристојан назив! А под овај назив се без Цркве се може подметнути све што год се коме свиди. Дакле, и са Христом нећеш потпуно раскинути, а ни себе нећеш баш много узнемирити. Једном речју, и вуци су сити и овце на броју!

И невоља нашег доба је у томе што нико не жели да искрено призна своје духовно сиромаштво, огрубелост свога срца до те мере да је Христов идеал Цркве постао тежак, па чак и несхватљив. Не, подметнувши бакар уместо злата, самом злату људи не желе да припишу никакву вредност. Сад озлојеђено нападају Цркву и негирају саму идеју Цркве лицемерно се скривајући иза громогласних и шаблонски лепих и досадних фраза о “слободи личности”, о “индивидуалном преламању” хришћанства, о религији слободе и духа. Испоставља се да је Христов идеал јединственог црквеног друштва (“*да вси једино буду*т”, “*јакосе Ми једино јесма*”) срозан и изобличен, и зато и губи свој животни значај. Бесцрквено хришћанство, некакво “јеванђељско” хришћанство, разни светски хришћански студентски савези нису ништа друго до срозавање и изобличавање Христове идеје Цркве, што убија сваки истински хришћански благодатни црквени живот.

Али зар само ове појаве о којима смо горе говорили сведоче о данашњем недостатку поимања нераскидиве везе хришћанства и Цркве? С овим неразумевањем се срећемо буквално на сваком кораку. Јер данас има много људи који уопште мало размишљају о Богу, који се готово не занимају за религиозна питања, људи без икакве живе вере, иако на речима са поштовањем говоре о хришћанству при чему ово поштовање, наравно, звучи као очигледна лаж и лицемерје. До потпуног и отвореног презира према хришћанству код нас још није дошло. Ову границу су превазишли само малобројни “мучени од ђавола” (Дап. 10, 38), “најнапреднији” (ако се, наравно, таквим сматра напредовање према паклу), отпадници. А просечни “малограђани”, понављамо, о хришћанству обично говоре с извесним поштовањем. “Хришћанство, - о! То је наравно узвишено и велико учење. Ко то оспорава?” Отприлике тако се говори о хришћанству, али се истовремено сматра знаком бон-тона да човек буде у некаквој, често несвесној, опозицији према свему црквеном. У души многих наших савременика се некако заједно слажу поштовање према хришћанству и презир према Цркви. Нико се, у крајњој линији, не стиди да назове себе хришћанином, али нико не жели ни да чује за Цркву и људи се стиде да покажу своју припадност Цркви. Људи који по званичним подацима спадају у људе “православне вероисповести” с некаквом

несхватљивом злурадошћу указују на стварне, а још чешће на измишљене недостатке црквеног живота, не пате због ових недостатака по заповести апостола: “Ако страда један уд, с њим страдају сви удови” (1 Кор. 12, 26), већ се управо радују злу. У нашој такозваној “прогресивној штамп” постоји мноштво лица која средства за живот добијају готово искључиво од клевете на представнике црквене хијерархије. Ова клевета на све црквено је за неке постала просто уносан посао. Међутим, овој очигледној лажи хитају да верују без икакве сумње. Код злих људи се дешава да кад чују нешто лоше о својим непријатељима веома журе да поверују у све то плашећи се да се не испостави да је то што је лоше неистина. Управо ово имамо прилике да видимо у односу многих људи према Цркви. Овде опет видимо колико се раширило одвајање хришћанства од Цркве: људи себе сматрају хришћанима, а за Цркву не желе ни да чују.

Тим пре у средини која је уопште далека од вере постоји незамислива збрка појмова. Кад људи далеки од Цркве почињу да суде о њој бива потпуно јасно да апсолутно не схватају суштину хришћанства и Цркве, и да им због тога врлине Цркве изгледају као њени недостаци. Колико је на пример експлозија некаквог слепог непријатељства изазвала Толстојева смрт! Али зар је Црква крива за то што је Толстој одступио од ње, поставши њен јавни и опасни непријатељ? Јер он је сам раскинуо са Црквом као видљивом заједницом, негирао је потребу постојања Цркве уопште, чак ју је сматрао штетном институцијом. Зар за Цркву држање таквих чланова не би значило одрицање од саме себе? Мађутим, ако је тако, шта онда значе сви ови испади против Цркве и у штамп и на скуповима и у усменим разговорима? Мозак све то заиста не може да схвати. Нема никакве могућности да се нађе макар ништаван делић разумности у речима и поступцима које имамо прилике да читамо и да чујемо. Јер, свакој политичкој партији се признаје неопозиво право да искључује чланове који су издали партијске погледе и који су почели да делују на штету те партије. Само Православна Црква због нечега не може да изопшти онога ко је сам отишао далеко од ње и постао њен непријатељ! Али ко би почео да прекорева и на сваки начин благи неке социјал-демократе или кадете зато што би престали да опште са својим бившим чланом ако би он прешао у табор монархиста и ако би они због тога јавно саопштили о овом раскиду обавештавајући своје чланове да је он отпао од њих! Да, посматрали смо слепу и бесмислену експлозију сатанске злобе против Свете Цркве. Међутим, најжалосније од свега је што су Цркву многи блатили у име хришћанства. Хиљаду пута сам имао прилике да чујем и прочитам: “Ево, изопштили су Толстоја, а зар он није био прави хришћанин?” Заборављајући сва Толстојева светогрђа и његово негирање Христа Богочовека овакве речи су понављали очигледно искрени људи, а не само професионални новинарски лажови. Опет се појављује мисао која се јако уврежила у савременим главама о могућности некаквог “истинског хришћанства” без Цркве које је са Црквом чак у оштром сукобу.

Али зар би могуће било нешто слично кад би била јасна идеја Цркве, кад уместо ње не би биле подметнуте друге потпуно нејасне и неодређене величине? Може ли се замислити да у апостолско време хришћанска Црква буде подвргнута било каквим прекорима од стране пагана за то што изопштава непотребне чланове, на пример јеретике? А у првим вековима је изопштавање из Цркве била уобичајена мера црквене дисциплине и сви су ову меру сматрали потпуно законитом и веома корисном. Зашто је онда тако? Па управо због тога што је Црква наступала као јасна и одређена величина, управо као Црква, а не некакво хришћанство. Тада није преостајало места за бесмислену мисао да је хришћанство једно, а Црква друго као да је хришћанство мимо Цркве могуће. Тада је непријатељство против Цркве било непријатељство и против хришћанства. Непријатељство, пак, против Цркве у име некаквог наводног

хришћанства је производ искључиво наших жалосних дана. Кад је хришћанство у очима света било управо Црква тада је и сам овај “свет” јасно схватао и против воље признавао да су Црква и хришћанство једно исто.

Али ево сада недостаје управо оваква јасна одређеност и одвојеност Цркве од свега онога што није Црква. У Цркви се данас држе апсолтуно сви, чак и они који сами моле да буду изопштени као што је било након одлучивања Лава Толстоја. Може се рећи да не постоји никаква црквена дисциплина: за мирјане-интелектуалце више ништа није обавезно – ни да иду на богослужење, ни да се исповедају, ни да се причешћују. И зато Црква као видљива заједница сада ни нема јасне и одређене границе које би је одвајале од “спољашњих”.

Понекад изгледа да је сва наша Црква у расејању, као да је у некаквом превирању. Не може човек да препозна ко је наш, а ко је неки од непријатеља наших. У умовима царује некаква анархија. Појавило се превише “учитеља”. Одвија се “распрја в тјелеси”⁹³ (1 Кор. 12, 25) црквеном. У древној Цркви је учио епископ са горњег места; сада онај ко сам за себе каже да је само “у припрати”, да је чак само “поред црквених зидина” ипак сматра да има права да учи сву Цркву заједно са хијерархијом. О црквеним пословима се сазнаје и мишљење о њима саставља у “јавним листовима” (како је новине назвао митрополит Филарет), који су очигледно непријатељски према Цркви, у којима о црквеним питањима пишу или распопи и разноврзни црквени ренегати или уопште озлојеђени и дрски ругачи (2 Петр. 3, 3), људи који немају никакве везе са Црквом, и који према њој не осећају ништа осим непријатељства, на пример, Јевреји.

Ево, у оваквом општем метежу многи се узнемирено питају: па где је Црква?

Зато у наше време и има тако много различитих и веома чудних “трагања”. У апостолско време су они који су се спасавали припадали Цркви и нико од туђих није смео да им се придружи (Дап. 5, 13). Тада није било могуће питање: па где је Црква? То је била јасна и одређена величина, строго одвојена од свега нецрквеног. Сад између Цркве и “света” постоји још нека међузона. Данас нема јасне поделе: Црква и не-Црква. Постоји некакво недефинисано хришћанство, па чак не ни хришћанство, већ уопштена апстрактна религија. Светлост Цркве су помрачили ови нејасни појмови хришћанства и религије, и слабо је виде сви они који је траже, и зато “тражење” данас веома често и прелази у “лутање”. И отуда у наше дане такво обиље оних “који се свагда уче, и никад не могу да дођу до познања истине” (2 Тим. 3, 7). Настао је, ако могу тако да се изразим неки спорт “боготражитељства”; само “боготражитељство” је постало циљ. Јер за многе наше “боготражитеље” се може помислити да би се они у случају да су се њихова трагања крунишу успехом осетили у највећој мери несрећнима и да би одмах са ранијом усрдношћу почели да се баве “богоборством”. Јер на “боготражитељству” су многи у наше време стекли “име”. И сећам се оштрог суда преосвећеног епископа Михаила (Грибановског) о свим трагањима уопште. “Зато и траже што су остали без принципа; и док најбољи траже најгори користе гужву и лове у мутном без икакве гриже савести. Па и каква савест кад нико не зна шта је истина, шта је добро, шта је зло!”⁹⁴

Неодређени појмови религије и хришћанства многе људе само удаљавају од истине, зато што за онога ко искрено тражи Бога представљају својеврсна митарства. На пут ових трагања-митарстава ступају многи, али ни издалека га не завршавају сви са успехом. Знатан део и даље “иде по митарствима” не налазећи блажени покој. На крају, у овој сфери, такорећи полу-светлости полу-истине, у овој сфери недореченог и

⁹³ “Раздор у тјелу”

⁹⁴ Писма преосвећеног Михаила, почившег епископ Тавричког, Симферопол. 1910. стр. 178.

неодређеног, у овом “свету нејасног и нерешеног” слаби сама душа, она постаје трома, непријемчива за благодатно надахнуће. Оваква душа ће покушавати да “тражи” чак и онда кад нађе. Ствара се жалосни тип “религиозних беспосличара” како га је назвао Ф.М.Достојевски.

Уочено стање ствари у наше време чини веома одговорнима све црквене људе. Црквени људи су много криви за то што својим примером не показују јасно и добро не осветљавају коначну тачку трагања свим “тражитељима”. А ова тачка није апстрактан појам хришћанства, већ управо Црква Бога Живог. На основу примера мноштва људи који су дошли до краја заморног пута трагања, може се доћи до закључка да потпуни спокој наступа тек онда кад човек поверује у Цркву, кад свим својим бићем прихвати идеју Цркве тако да је за њега одвајање хришћанства од Цркве незамисливо. Тада почиње истинско *осећање црквеног живота*. Човек осећа да је грана великог дрвета Цркве које увек цвета и увек је младо. Он постаје свестан себе не као следбеника неке школе, већ управо као члан тела Христовог с којим има заједнички живот и од којег овај живот добија. Зато је само онај ко је поверовао у Цркву, ко се идејом Цркве руководи у оцени животних појава и у усмеравању свог личног живота, ко је, на крају, осетио црквени живот, он и само он је на правом путу. Много онога што је раније изгледало неодређено и саблажњиво постаће несумњиво и јасно. Нарочито је драгоцено што у време општег комешања и колебања с једне стране у страну, здесна на лево и слева на десно, сваки црквени човек осећа да стоји на непоколебљивој вековној стени, и како је чврсто тле испод његових ногу.

У Цркви живи Дух Божји. То није сув и празан догматски постулат који се чува само због поштовања према старини. Не, то је управо истина, коју у искуству спознаје свако ко је прожет црквеном свешћу и црквеним животом. Благодатни живот Цркве чак ни не може бити предмет сувопарног научног проучавања, он је доступан само искуственој спознаји. О животу благодати, који се јасно осећа, људски језик увек може да се изражава само магловито и нејасно. Иларије Пиктавијски је изрекао велику и апсолутно тачну мисао: “Својство Цркве је да постаје јасна кад је усвојиш.”⁹⁵ Ево, црквени живот и спознаје само онај ко га има; њему нису потребни докази, а за онога ко га нема он је недоказив.

Зато за члана Цркве задатак читавог живота мора бити да се стално све више и више обједињује са животом Цркве, а истовремено и да другима ћутке проповеда управо о Цркви не подмећући уместо ње хришћанство, не потурајући уместо живота сувопарно и апстрактно учење.

Данас се пречесто говори о недостацима живота у Цркви, о “оживљавању” Цркве. Тешко нам је да схватимо све ове приче и веома смо склони да их сматрамо апсолутно бесмисленима. Живот у Цркви никад не може да пресуши, јер до краја света у њој пребива Дух Свети (Јн. 14, 16). И живот у Цркви постоји. Само људи који не припадају Цркви не примећују овај живот. Живот Духа Божијег није јасан душевном човеку, он му чак изгледа као јуродство, јер је доступан само духовном човеку. Нама, људима душевног склада мишљења ретко се даје да имамо осећај црквеног живота. Међутим, и сада људи који су срцем једноставни и воде побожан живот, стално живе осећајући благодатни црквени живот. Ова црквена атмосфера, овај црквени дах се нарочито осећа у манастирима.

Кад се говори о недостацима живота у Цркви обично се помињу недостаци црквене управе, хиљаде папира конзисторија итд. Међутим, ономе ко схвата истински црквени живот јасно је као Божји дан да све ове конзисторије са својим наредбама готово уопште не дотичу дубине црквеног живота. Набујала река благодатног живота

---

⁹⁵ De Trinitate, VII, 4.

тече непрекидно и напада свакога ко жели да угаси своју духовну жеђ. На овој реци се не може направити брана од “папира”...

Не, не треба говорити о недостатку живота у Цркви, по нашем мишљењу, већ само о недостатку црквене свести код нас. Многи живе црквеним животом, а да тога уопште нису потпуно свесни. А ако црквеним животом чак и живимо свесно, мало проповедамо о благу овог живота. Са туђима обично водимо спор само о хришћанским истинама заборављајући на црквени живот. Учење, теорија, догмати у нашим очима стоје изнад црквеног живота. Понекад смо такође у стању да подметнемо хришћанство уместо Цркве, апстрактну теорију уместо живота.

Наша несрећа је у томе што ми сами тако мало ценимо своју Цркву и велико благо црквеног живота. Не исповедамо своју веру у Цркву храбро, јасно и одређено. Верујући у Цркву стално као да се извињавамо што још увек верујемо у њу. Изговарамо девети члан Символа вере без нарочите радости, и чак са изразом кривца. Црквеног човека други сада често дочекују узвицима из Тургењевљеве песме у прози: “Још увек верујете? Па ви сте заостао човек!” И да ли многи имају толико храбрости да смело исповедају: “Да, ја вјерују во једину свјатују, соборнују и апостолскују Церков, и припадам светој Православној Цркви и зато сам веома напредан човек, јер је само у Цркви могућ онај нови живот ради којег је Син Божји дошао на грешну земљу, само у Цркви човек може да дође у меру потпуног узраста Христовог, те је дакле само у Цркви могућ истински напредак!”

Зар нисмо чешће на питање: “Зар ниси и ти ученик Христов?” спремни да се кунемо и заклињемо да не познајемо човека?

Зато данас треба сматрати да нашу потребу представља отворено исповедање неоспорне истине да је Христос створио управо Цркву и да је потпуно бесмислено одвајати Хришћанство од Цркве и говорити о некаквом хришћанству мимо свете Христове Православне Цркве. Ова истина ће, мислимо, многим осветлити тачку одређеног њиховог заморног трагања, показаће им га у црквеном животу у којем ће се заиста ослободити од мрежа ђавола који их је ухватио под своју вољу (2 Тим. 2, 26), а не у беживотном учењу, макар оно било и јеванђељско. Ова истина ће и нама помоћи да препознамо црквени живот и “саберемо расејану” децу црквену да сви једно буду, као што се молио Господ Исус Христос пред Своја страдања.

Своје размишљање ћемо завршити једном светоотачком метафором. Црква је налик на снажан храст, а човек ван Цркве је попут птице у лету. Погледајте како се мучи несрећна птица док лети на јаком ветру! Како је неуједначен њен лет! Она час узлеће горе, час се устремљује наниже, час се мало помери напред, час поново оде далеко назад. Тако и човека носе ветрови лажних учења. Али као што птица налази мир међу густим гранама дрвета и мирно гледа из свог склоништа буру која бесни поред дрвета, тако и човек стиче мир кад приђе Цркви. Из свог тихог пристаништа он гледа на свирепу буру “поред црквених зидина”, пати због несрећних људи, које је задесила ова бура ван Цркве и који оклевају да се сакрију под њеним благодатним кровом и моли се Господу: “Соједини их свјатеј Твојеј соборњеј и апостолстјеј Цркви, да и тији с нами славјат пречестноје и великољепоје имја в Тројиције славимаго Бога.”